

## Nr 251.

Av herr **Bergman m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av <sup>det</sup> högre skolväsendet m. m.

Enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 116 skulle antalet gymnasier och lycéer (eller lyceilinjer) i riket komma att utgöra 50 (nuvarande antal högre allmänna läroverk är 38). Detta motsvarar, enligt 1921 års folkmängdsstatistik, ett sådant läroverk pr c:a 119,000 invånare. För hela Värmland (inkl. Karlskoga bergslag) med omkring 292,000 invånare beräknas emellertid blott ett enda gymnasium, nämligen i Karlstad. I det tätbebyggda Skåne t. ex. beräknas ett gymnasium resp. lyceum på c:a 81,500 invånare och Södermanlands län skulle till och med få ett på c:a 63,900 invånare, oberäknat den omständigheten, att det dessutom skulle alldeles invid sin gräns hava ett högre allmänt läroverk i Södertälje, som tillhör Stockholms län. Om man jämför olika landsdelar med hänsyn till den för skolväsendet av gammalt normerande stiftsindelningen, finner man, att samtliga stift ha mer än ett gymnasium med undantag av Karlstads och Visby stift. Beträffande det sistnämnda är förhållandet motiverat dels med hänsyn till Gotlands mindre såväl folkmängd som yttinnehåll (c:a 56,300 invånare och 3,160 kv.km. areal).

I ovan berörda avseende är redan nu Värmland den ojämförligt sämst lottade landsändan i hela riket. Därest Kungl. Maj:ts nu föreliggande skolförslag oförändrat skulle bifallas, bleve detta förhållande ytterligare försämrat i sådan grad, att Värmlands befolkning torde ha full rätt att reagera mot en så påtaglig ojämnhet.

En av grundprinciperna för Kungl. Maj:ts förslag till skolorganisation, liksom förut för skolkommissionens, är att de verkliga studiebegåvningarna bland vårt folk genom den föreslagna organisationen skulle kunna bättre tillvaratagas och sättas i tillfälle att erhålla den utbildning, för vilken de hade förutsättningar. Kommissionen yttrade därom bland annat: »Endast genom ett omsorgsfullt tillvaratagande och utvecklande av de resurser, som uti ifrågavarande avseende äro för handen, kan nationen åt sig förvärva det ytterligare krafttillskott, som för ett framgångsrikt deltagande i den internationella tävlingskampen är erforderligt.» Och kommissionen betonar särskilt, att man bör tillvarataga studiebegåvningarna, från vilket samhällsskikt de än utgå. Självklart synes väl då även vara, att dessa begåvningar böra tillvaratagas, från vilken landsända de än komma. Och att Värmland, som både i äldre och nyare tid fostrat många av våra främsta kulturbärare på

skilda områden, skulle visat sig så mycket fattigare på studiebegåvningar än andra delar av landet torde väl ingen vilja påstå.

En omständighet, som måste avsevärt inverka på behovet av gymnasier inom ett visst område, är antalet realskolor inom samma område. Ty meningen är ju, att gymnasierna i huvudsak skola rekryteras från realskolorna och med dessas bästa begåvningar. Såsom av tab. bil. A. framgår kommer i medeltal på varje gymnasium något mer än 2 realskolor (inklusive de högre läroverkens egna). Av nämnda tabell framgår vidare, att Värmlands enda föreslagna gymnasium skulle upptaga lärjungar från 5 realskolor, och dock har därvid hänsyn ej tagits till de elever, som skulle komma från Åmåls samrealskola och de redan nu befintliga 5 kommunala mellanskolorna inom Värmland. Sett även från denna synpunkt måste alltså förslaget om inrättande av ytterligare ett gymnasium i Värmland anses uppbyggt av så talande och kraftiga motiv, att det ej torde kunna utan orättvisa avvisas. Skolkommisionens metod för beräkningar av sannolika antalet elever vid de olika läroverken ger för Karlstads läroverks vidkommande ett så stort elevantal, att det antagligen skulle bli det lärjungerikaste läroverket i landet. Och enligt Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag, enligt vilket nuvarande 1:a och 2:a klasserna skulle bibehållas, komme lärjungeantalet givetvis att ytterligare ökas. Det kan från uppfostringssynpunkt ingalunda vara välbetänkt att organisera en skola, som därest befolkningens berättigade intressen i rimlig mån skola tillgodoses och de verkliga studiebegåvningarna skola komma i åtnjutande av utbildningsmöjligheter, får en orimlig omfattning. Vi hålla därför bestämt före, att ett enda gymnasium ej kan tillgodose Värmlands oundgängliga behov med avseende på gymnasieundervisning.

Skolkommisionens ledamot och sekreterare, undervisningsrådet V. Björck, framhåller i en sin reservation till kommissionens betänkande (I:2 sid. 775), att nya självständiga läroverk böra upprättas, först då verkligt behov av sådana yppar sig. Principen är givetvis fullt riktig. Och därför bör den också komma till tillämpning i ett fall, där behovet är så uppenbart som i fråga om ytterligare ett gymnasium i Värmland.

Detta önskemål — vars berättigande i belysningen av Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition framstår i ännu tydligare dager än förut — har redan 1922 genom en hemställan från stadsfullmäktige i Kristinehamn underställts den då arbetande skolkommisionen. Framställningen var åtföljd av en utredning, som klart uppvisade, huru styvmoderligt Värmland, jämfört med andra delar av landet, redan då var tillgodosett i förevarande avseende. Det erinrades i denna hemställan vidare därom, att av c:a ett 30-tal städer, som ägde statsgymnasium, ej mindre än 9 hade lägre folkmängdssiffra än Kristinehamn. Stadsfullmäktige, som därför för sin del ville förorda, att det för Värmlands län begärda nya gymnasiet förlades i Kristinehamn, framhöllo som ytterligare skäl därför stadens snabba utveckling och därvarande realskolas hastiga tillväxt under de senare åren.

I sitt betänkande yttrar skolkommisionen om denna stadsfullmäktiges framställning:

»De synpunkter, som av stadsfullmäktige framhållits, hava av kommissionen noga överbågts. Det är givetvis värt allt beaktande, att realskolan i Kristinehamn sedan år 1906 varit stadd i en stark utveckling, i det lärjungeantalet ökats från 124 vid nämnda tidpunkt till 226 år 1921. (Sedan vårterminen 1923 har lärjungeantalet aldrig understigit 250 och har t. o. m. under ett par år överstigit 270. *Anm. av motionärerna.*) Orsaken till densamma är naturligen att söka i stadens snabba utveckling; det bör i detta sammanhang erinras, att folkmängden sedan år 1910 växt från 8,761 till 11,709 år 1921 eller med i det närmaste 3,000 personer. Därest de av kommissionen verkställda detaljberäkningarna givit vid handen, att det högre läroverket i Karlstad efter den nödvändiga ombildningen till samläroverk icke skulle förmå tillgodose denna landsändas oundgängliga behov, och om det följaktligen gällt att föreslå uppriktandet inom här ifrågavarande del av landet av ett nytt läroverk, skulle kommissionen intet haft att erinra emot att möjligheter till gymnasieutbildning redan nu beredes i Kristinehamn. Då emellertid denna förutsättning icke föreligger, har kommissionen icke kunnat förorda åtgärder i angivna riktning.»

Som man finner är detta uttalande synnerligen välvilligt med avseende på den gjorda framställningens befogenhet, i det man kan ur det utläsa kommissionens erkännande, att ett nytt gymnasium i Värmland under viss förutsättning vore behövt. Men denna förutsättning, att nämligen »gymnasiet i Karlstad icke skulle kunna förmå tillgodose denna landsändas oundgängliga behov», har kommissionen funnit icke föreligga, och därför har kommissionens slutsats blivit den ovan angivna. Kommissionens förslag i övriga delar förstärker i avsevärd grad den, enligt vad man kan läsa mellan raderna i kommissionens ovanstående uttalande, även enligt kommissionens mening starka motivering stadsfullmäktige förebragt. Därtill är kommissionens sätt att bevisa, att Karlstadsgymnasiet förmår att tillgodose denna landsändas oundgängliga behov i anförda avseende, byggt på mycket problematiska och delvis rent felaktiga förutsättningar.

Stadsfullmäktige hava också i ett senare uttalande, den 8 maj 1923, beträffande de med den av skolkommisionen föreslagna reformen för en ny läroverksorganisation sammanhängande organisatoriska och ekonomiska spörsmålen, ytterligare belyst såväl dessa genom kommissionens förslag förstärkta motiv för stadsfullmäktiges begäran som även felen i kommissionens sätt att undanröja förutsättningarna för bifall till nämnda framställning.

Departementschefen yttrar å sid. 237 i den nu föreliggande propositionen: »När ett läroverk räknar ett lärjungeantal av omkring 600, synes mig normalt den gräns vara uppnådd, då betingelser för anordnande av ytterligare ett statsläroverk å orten äro för handen.» Detta yttrande synes icke förenligt

med kommissionens uppfattning, att Karlstads gymnasium ensamt skulle räcka till för hela Värmlands behov.

Intresset för denna sak är ingalunda inskränkt endast till Kristinehamn och dess omgivning. Det delas av hela Värmlands län och är till och med utanför länets gränser, särskilt i Karlskoga bergslag, ganska livligt känt. Kravets rättvisa och önskvärdheten av dess förverkligande har även vitsordats av såväl länsstyrelsen i Värmlands län som även av Karlstads stifts domkapitel. Länsstyrelsen yttrar i sitt utlåtande om skolkommissionens förslag, att Värmlands län tyckes ha blivit »i framträdande grad missgynnat» och betonar att vad som härutinnan sagts av stadsfullmäktige i Kristinehamn förefaller grundat på bärande skäl och förtjänt av synnerligt beaktande. Domkapitlet yttrar bland annat: »Det är att hoppas, att de representanter för Värmlands intressen, som kunna hava något inflytande i denna sak, söka hävda hembygdens rätt.»

Vi tillåta oss under hänvisning till vad här anförts och till åtföljande bilagor värdsamt hemställa,

att riksdagen, därest positivt beslut kommer att fattas om det högre skolväsendets omorganisation med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, ville för sin del besluta att realskolan i Kristinehamn successivt från och med höstterminen 1928 utvidgas till ett högre allmänt läroverk med två gymnasiallinjer, ett fyraårigt latingymnasium och ett treårigt realgymnasium, båda med tillträde för såväl manliga som kvinnliga lärjungar, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor.

Stockholm den 18 mars 1927.

*J. Bergman.*

*John Sandén.*

*K. Schlyter.*

*Gustaf Strömberg.*

*Valfrid Eriksson.*

*Georg Dahl.*

*Åke Ingeström.*

*Ivan Pauli.*

Tab. Bil. A.

Antalet statsgymnasier och realskolor enligt Kungl. Maj:ts förslag.

|  | Antal<br>föreslagna<br>gymnasier | Antal<br>föreslagna<br>realskolor | Medeltal<br>realskolor<br>pr gym-<br>nasium | Anmärkn.                      |
|--|----------------------------------|-----------------------------------|---|-------------------------------|
| Stockholms stad och län.....                     | 6                                | 14                                | 2 <sup>1</sup> / <sub>3</sub>               |                               |
| Uppsala län .....                                | 1                                | 3                                 | 3   |                               |
| Södermanlands län .....                          | 3                                | 4                                 | 1 <sup>1</sup> / <sub>3</sub>               |                               |
| Östergötlands län.....                           | 2                                | 5                                 | 2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>               |                               |
| Jönköpings och Kronobergs län .....              | 2                                | 3                                 | 1 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>               |                               |
| Kalmar län.....                                  | 2                                | 4                                 | 2   |                               |
| Blekinge län .....                               | 1                                | 2                                 | 2   |                               |
| Kristianstads och Malmöhus län.....              | 7                                | 14                                | 2   |                               |
| Hallands län .....                               | 1                                | 2                                 | 2   |                               |
| Göteborgs, Älvsborgs och Skaraborgs<br>län ..... | 6                                | 18                                | 3   |                               |
| Värmlands län .....                              | 1                                | 5                                 | 5   | Dessutom finnes               |
| Örebro län .....                                 | 1                                | 3                                 | 3   | inom länet nu 4               |
| Västmanlands och Kopparbergs län                 | 2                                | 6                                 | 3   | kommunala mel-                |
| Gävleborgs län .....                             | 2                                | 4                                 | 2   | lansskolor samt               |
| Västernorrlands län.....                         | 2                                | 5                                 | 2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>               | 1 i Karlskoga                 |
| Jämtlands län .....                              | 1                                | 1                                 | 1   |                               |
| Västerbottens län.....                           | 1                                | 2                                 | 2   |                               |
| Norrbottnens län .....                           | 1                                | 4                                 | 4   |                               |
| Gotlands län .....                               | 1                                | 1                                 | 1   |                               |
| Summa  | 43                               | 100                               | 2 <sup>3</sup> / <sub>11</sub>              | = medeltal för<br>hela riket. |

Tab. Bil. B.

Folkmängd, antal föreslagna gymnasier, lyceer och lyceelinjer samt medeltal invånare pr gymnasium eller lyceum (lyceelinje).

|  | Invånare-<br>antal enl.<br>1921 års<br>officiella<br>statistik | Antal före-<br>slagna gym-<br>nasier, ly-<br>ceer och<br>lyceiavdel-<br>ningar | Medeltal<br>invånare<br>pr gymna-<br>sium eller<br>lyceiav-<br>delning | Anmärkn.  |
|--|--|--|--|---|
| Stockholms stad och län.....                     | 669,227  | 7  | 95,604   |   |
| Uppsala län .....                                | 138,342  | 2  | 69,171   |   |
| Södermanlands län .....                          | 191,763  | 3  | 63,921   |   |
| Östergötlands län.....                           | 307,531  | 2  | 153,766  |   |
| Jönköpings, Kronobergs och Kalmar<br>län .....   | 620,350  | 4  | 155,088  |   |
| Blekinge län .....                               | 148,407  | 1  | 148,407  |   |
| Kristianstads och Malmöhus län.....              | 733,287  | 9  | 81,476   |   |
| Hallands län .....                               | 149,575  | 1  | 149,575  |   |
| Göteborgs, Älvsborgs och Skaraborgs<br>län ..... | 977,790  | 8  | 122,224  |   |
| Värmlands län med Karlskoga .....                | 291,849  | 1  | 291,849  |   |
| Örebro län utom Karlskoga .....                  | 199,763  | 1  | 199,763  |   |
| Västmanlands och Kopparbergs län                 | 425,839  | 2  | 212,919  |   |
| Gävleborgs län .....                             | 270,960  | 2  | 135,480  |   |
| Västernorrlands län.....                         | 268,096  | 3  | 89,365   |   |
| Jämtlands län .....                              | 134,993  | 1  | 134,993  |   |
| Västerbottens län.....                           | 185,188  | 1  | 185,188  |   |
| Norrbottnens län .....                           | 185,378  | 1  | 185,378  |   |
| Gotlands län .....                               | 56,235   | 1  | 56,235   |   |
| Summa  | 5,954,316  | 50   | 119,084  | = medeltal inv.<br>pr gymnasium<br>etc. i hela riket. |

Tab. Bil. C.

Ytinnehållet på den odlade jorden samt medeltalet kvadratkilometer odlad jord pr gymnasium eller lyceum.

|  | Kvkm odlad jord enl. 1921 års officiella statistik | Antalet föreslagna gymnasier och lyceer | Kvkm odlad jord i medeltal pr gymnasium eller lyceum | Anmärkn.   |
|--|--|---|--|--|
| Stockholms stad och län.....                 | 1,700  | 7                                       | 243  |  |
| Uppsala län .....                            | 1,560  | 2                                       | 780  |  |
| Södermanlands län.....                       | 1,850  | 3                                       | 617  |  |
| Östergötlands län.....                       | 2,650  | 2                                       | 1,325  |  |
| Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län.....   | 4,350  | 4                                       | 1,088  |  |
| Blekinge län .....                           | 630  | 1                                       | 630  |  |
| Kristianstads och Malmöhus län.....          | 6,080  | 9                                       | 676  |  |
| Hallands län .....                           | 1,470  | 1                                       | 1 470  |  |
| Göteborgs, Älvsborgs och Skaraborgs län..... | 6,720  | 8                                       | 840  |  |
| Värmlands län .....                          | 2,000  | 1                                       | 2,000  |  |
| Örebro län.....                              | 1,650  | 1                                       | 1,650  | Karlskoga har här förts tillsammans med Örebro län i       |
| Västmanlands och Kopparbergs län.....        | 2,770  | 2                                       | 1,385  | öfrigt, då statistiken har                                 |
| Gävleborgs län .....                         | 1,130  | 2                                       | 565  | uppgift endast för helt län i detta avseende.              |
| Västernorrlands län .....                    | 1,050  | 3                                       | 350  |  |
| Jämtlands län .....                          | 670  | 1                                       | 670  |  |
| Västerbottens län.....                       | 940  | 1                                       | 940  |  |
| Norrbottnens län .....                       | 470  | 1                                       | 470  |  |
| Gotlands län .....                           | 760  | 1                                       | 750  |  |
| Summa  | 38,450   | 50                                      | 769  | = medeltalet odlad jord i kvkm per gymnasium eller lyceum. |

Tab. Bil. D.

## Antal föreslagna gymnasie- och lyceilinjer samt medeltal invånare pr linje.

|  | Invånare-<br>antal enligt<br>1921 års<br>officiella<br>statistik | Antal före-<br>slagna gym-<br>nasie- och<br>lyceilinjer | Medeltal<br>invånare<br>pr linje | Anmärkn.                        |
|--|--|---|----------------------------------|---------------------------------|
| Stockholms stad och län.....                     | 669,227  | 21  | 31,882                           |                                 |
| Uppsala län .....                                | 138,342  | 3   | 46,114                           |                                 |
| Södermanlands län .....                          | 191,763  | 5   | 38,352                           |                                 |
| Östergötlands län.....                           | 307,531  | 6   | 51,255                           |                                 |
| Jönköpings, Kronobergs och Kalmar<br>län .....   | 620,350  | 9   | 68,928                           |                                 |
| Blekinge län .....                               | 148,407  | 3   | 49,469                           |                                 |
| Kristianstads och Malmöhus län.....              | 733,287  | 19  | 38,594                           |                                 |
| Hallands län .....                               | 149,575  | 3   | 49,858                           |                                 |
| Göteborgs, Älvsborgs och Skaraborgs<br>län ..... | 977,790  | 17  | 57,517                           |                                 |
| Värmlands län med Karlskoga .....                | 291,849  | 3   | 97,283                           |                                 |
| Örebro län utom Karlskoga .....                  | 199,763  | 4   | 49,941                           |                                 |
| Västmanlands och Kopparbergs län                 | 425,839  | 5   | 85,168                           |                                 |
| Gävleborgs län .....                             | 270,960  | 4   | 67,740                           |                                 |
| Västernorrlands län .....                        | 268,096  | 6   | 44,682                           |                                 |
| Jämtlands län .....                              | 134,993  | 2   | 67,496                           |                                 |
| Västerbottens län.....                           | 185,188  | 2   | 92,594                           |                                 |
| Norrbottnens län .....                           | 185,378  | 2   | 92,689                           |                                 |
| Gotlands län .....                               | 56,235   | 2   | 28 118                           |                                 |
| <b>Summa</b>                                     | <b>5,954,316</b>   | <b>116</b>  | <b>51,330</b>                    | = medeltalet<br>inv. per linje. |



## Bilaga E.

Kostnadsberäkning.<sup>1</sup>

Vid beräkning av kostnaden för ombildning av realskolan i *Kristinehamn* till högre allmänt läroverk förutsattes, att det fyraåriga latingymnasiet successivt upprättas från och med höstterminen 1928 och det treåriga realgymnasiet från och med höstterminen 1929. Antalet klassavdelningar å gymnasialstadiet uppgår de 4 första åren till resp. 1, 3, 5 och 7 och antalet lärartimmar i läsåmnena till resp. 32, 90, 150 och 210. I dessa timtal ingå 4 timmar utöver de på timplanen upptagna, beroende därpå, att rektors undervisningsskyldighet nedsattes med 4 timmar, då realskolan övergår till högre allmänt läroverk. För upprätthållande av denna undervisning har räknats med följande lärarkrafter:

1928—1929 1 lektor och 6 timlärartimmar,  
 1929—1930 3 lektorer och 1 extralärare,  
 1930—1931 6 lektorer och 18 timlärartimmar,  
 1931—1932 8 lektorer, 1 extralärare och 10 timlärartimmar.

Antalet teckningstimmar torde utgöra för de olika åren resp. 2, 5, 6 och 7, gymnastiktimmarna resp. 4, 8, 12 och 12, musiktimmarna resp. 1, 3, 4 och 4.

Till rektor bör utgå ett fyllnadsarvode av 1,100 kronor redan från och med 1928—29. Vid en realskola beräknas övningslärarnas lön i första lönegraden efter 115 kronor, men vid högre allmänt läroverk efter 120 kronor per veckotimme. Under åren 1928—1931 har räknats med det lägre beloppet, från och med budgetåret 1931—1932 med det högre. Därjämte ingår i nedan angivna kostnadssumma för år 1931—1932 den förhöjning i övningslärarnas löner med 5 kronor per veckotimme även för undervisning i realskolan, som påkallas av den förändring läroverket undergått.

På grund av det anförda hava kostnaderna för läroverkets utvidgning beräknats till följande belopp:

|            |           |       |        |        |
|------------|-----------|-------|--------|--------|
| budgetåret | 1928—1929 | ..... | kronor | 8,545  |
| »          | 1929—1930 | ..... | »      | 23,640 |
| »          | 1930—1931 | ..... | »      | 40,950 |
| »          | 1931—1932 | ..... | »      | 55,215 |

Härtill vilja motionärerna tillägga:

Därest genom bättre avvägning av fördelningen av gymnasier på landets olika delar ökning av deras totala antal kunde undvikas, behöfde den beräknade kostnadsökningen för Värmland icke öka totalsumman av läroverksanslagen för hela riket.

<sup>1</sup> Denna kostnadsberäkning är uppgjord med benäget biträde av byråchefen E. Göranson, skolutskottets sakkunnige för statistiska och ekonomiska frågor rörande läroverken.